

O poučnem jeziku odločuje po državnem šolskem zakonu deželna šolska oblast potem, ko je zaslišala one faktorje, kateri šolo vzdržujejo.

Od 18.598 ljudskih šol sploh je imelo 7879 ali 41·2% nemški poučni jezik; 4617 ali 25·5% češki; 1856 ali 10·5% rusinski; 1758 ali 9·4% poljski; 866 ali 4·7% laški; **595** ali **3·3%** slovenski; 561 ali 2·9% mešani; 369 ali 2% hrvaški ali srbski; 93 ali 0·5% rumunski; 4 ali 0·02% madjarski.

Nemške šole se nahajajo po vseh avstrijskih kronovinah; češke v Češki, Moravski, Šleziji in Nižji Avstriji; rusinske v Galiciji in Bukovini; poljske v Galiciji, Šleziji in Bukovini; laške v Primorski, Tirolski s Predarlško in v Dalmaciji; slovenske v Štajerski, Kranjski in Primorski; hrvaške in srbske v Primorski in Dalmaciji; rumunske in madjarske v Bukovini; mešane po vseh kronovinah razven Zgornje Avstrije in Solnograške.

Ako mešane šole nadalje razkrožimo po poučnem jeziku, dobimo sledeče podatke: Izmed 519 mešanih javnih ljudskih šol jih je bilo največ namreč **312** nemško-slovenskih, 138 poljsko-rusinskih, 44 nemško-čeških, 29 nemško-poljskih, po 22 nemško-rusinskih in nemško-rumunskih, 19 hrvaško-srbsko-laških, 12 nemško-poljsko-rusinsko-rumunskih, 6 slovensko-laških, po 4 rusinsko-rumunske in nemško-poljsko-rusinske, 3 nemško-rusinsko-rumunske, 2 nemško-slovensko-laški, po 1 nemško-laška in rumunsko-madjarska.

E. Lah.

(Dalje prih.)

Književnost.

Slovenska zemlja. I. del. Poknežena grofija Goriška in Gradišćanska. Zgodovinski opis (12 podob). Spisal S. Rutar, c. kr. gimnazijski profesor. Izdala „Matica Slovenska“.

Zelo nam je ustregla „Matica Slovenska“ z izdavanjem tega, na širši podlagi zasnovanega dela. Že dolgo smo pogrešali obširen opis slovenskih pokrajin v zemljepisnem in zgodovinskem obziru. Lansko leto je izšel istega pisatelja „prirodnoznanjski, statistički in kulturni opis Goriške in Gradišćanske“ ter bil sprejet z obilo pohvalo. Sedaj smo dobili tudi „zgodovinski opis Goriške in Gradišćanske“. Gotovo je vse slovensko razumnost temeljiti in lahkomumljivo pisani opis te dežele pozdravilo z velikim veseljem. Zlasti sta pa obe Rutarjevi knjigi dobro došli učiteljem Goriške in Gradišćanske, ker bodo našli v njej mnogo gradiva in podatkov za domoznanski pouk.

Vsa zgodovinska tvarina je razdeljena na pet poglavij in sicer 1. Goriško do leta 1000. po Kristu. 2. Goriško pod akvilejskimi patrijarhi. 3. Goriško pod lastnimi grofi. 4. Narodna izobrazbenost v srednjem veku. 5. Goriško pod Avstrijo.

V prvem poglavju razumljivo in lahkomumevno opisuje prazgodovinsko dobo, kateri sledi rimska doba. Natančneje se seznanimo z znamenitim Oglejem (Akvilejo). Koncem prvega poglavja pripoveduje o naselitvi Slovencev do združenja Goriške z vojvodino Koroško. Drugo poglavje opisuje vladanje najimennejših oglejskih patrijarhov in kako je

naposled prišla dežela deloma v last Benečanom. Med bistriško-goriškimi grofi nahajamo tudi Majnarda IV., čigar hči Elizabeta je bila žena cesarja Albrehta. Nasledniki tega zakona so naši presvetli vladarji avstrijski. Tudi Turki so razsajali po Goriškem, leta 1500. pa je dobil deželo cesar Maksimilian I. Z narodno izobraženostjo v srednjem veku se bavi posebno poglavje, katero čitatelja prav zanimlje, ker mu podaja zares pristno sliko tedanjega časa.

Zadnje poglavje nam kaže, kako je Goriško napredovalo pod avstrijsko vlado navzlic benečanskim in turškim napadom. Predočuje se nam notranji razvitek od leta 1800. Zgodovina 19. stoletja opisuje francoske vojske in naposled naredbe in delovanje v povzdigo dušnega in gmotnega blagostanja Goriške in Gradiščanske. „Dodatek“ ima mnogo znamenitih podatkov, tičečih se posameznih krajev in vse dežele.

Dvanajst lepo izdelanih podob oživilja ves opis te slovenske pokrajine. Vsej knjigi se pa pozna, da izvira iz temeljitega znanja in zvedenosti g. pisatelja. S to knjigo je g. Rutar obogatel slovensko slovstvo in zlasti domoznanstvo. Zaradi tega je knjiga tudi neprecenljive važnosti v pedagogičnem obziru, ker bode gg. učiteljem zdatno olajšala domoznanski pouk ter jim služila v pripravljanje za ta pouk. Knjigo zatorej prav iskreno priporočamo cenjenemu učiteljstvu.

Fr. Orožen.

Glavne oblike zemeljskega površja, koje sta izdala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, so z razpisom naučnega ministerstva z dne 31. prosinca t. l. št. 27922 odobrene za rabo v ljudskih šolah s slovenskim učnim jezikom.

Najnavadnejše jezikovne napake učencev ptujskega okrajnega glavarstva in kako je naj učitelj iztebi. Govoril dne 7. avgusta 1893. pri uradni učiteljski konferenciji v Ptujih *Anton Kosi*, učitelj v Središču. Ponatis iz „Popotnika“ za l. 1894. V Mariboru 1894. Samozaložba. Tisek tiskarne sv. Cirila. Cena 12 kr. Str. 11. — V uvodu pojasnjuje, kako važen je jezikovni pouk za ljudske šole. Zatem v I. delu po vrsti našteva glavne napake ptujskega narečja in v II. delu navaja sredstva, katera naj učitelj vporablja, da jih odstrani.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje *Anton Koblar*. Sešitek 2. prinaša na prvem mestu nadaljevanje korenite razprave „Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina“, popisal prof. *S. Rutar*, potem pa poznavanje naše minulosti jako važni spis „Regesti k domači zgodovini“, iz peresa dra. *Fr. Kosa*, interesantno kulturno zgodovinsko studijo „K obrtni politiki 18. veka, spisal prof. *Jos. Apih* ter nadaljevanje dobro znanih „Drobtinice iz furlanskih arhivov“, nabral *A. Koblar*. Mej „Malimi zapiski“ čitamo tri zanimive razprave: P. R.; Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894.; — V. L.; Francoske kroglje v Ljubljani; — Imenitni birnanci v Ljubljani l. 1600.

L i s t e k.

Šola in svet.

Iz zapiskov starega učitelja. — Spisal E. Gangl.

(Dalje.)

Ali kdo je oni, ki v otroškem srci vzbudi čut, kateri ga uvrsti med človeštvo? Kdo je mojster, kateri s svojim neskrhanim dletom vkleše v mehko srce trdo podobo človeku primernega obraza, katerega ne razje nobena kaplja nečloveških početij, bodisi da tisočletja globe svojo sled v njega lice? Kdo je, kateri zna iz neznatne tvarine, katero je v njega delavnico poslal Bog, pridelati stvar, katero imenuje razumnik — človek? — Ne vprašajte, znate vsi! On je to, o katerem smo povpraševali: Kdo domu bila pomoč, kdo boritelj, rešnik mu oče in vodnik? — In odgovorili smo: Učitelj! — In tedaj je ljudstvo z jasnim obrazom pozdravljalo naš odgovor — ali v njega srca nismo zrlili!...